

UDK 327.56::351.86(570)
Biblid: 0025-8555, 75(2023)
Vol. LXXV, br. 1, str. 93–115
DOI: <https://doi.org/10.2298/MEDJP2301093P>

Originalni naučni rad
Primljen: 5. septembra 2022.
Odobren: 30. novembra 2022.
CC BY-SA 4.0

Uspon savremene Kine i Vilhelmove Nemačke: izazovi produktivne analogije¹

Igor PEJIĆ², Srđan BLAGOJEVIĆ³

Apstrakt: Uspon kopnene sile koja teži da svoju moć proširi i na pomorski aspekt oružanih snaga vidi se kao jedan od važnih pokretača sukoba između velikih sila, kao i značajan element nemačke politike zbog čega je Velika Britanija odlučila da uđe u Prvi svetski rat. Politički odnosi ključnih aktera u regionu istočne Azije u protekle dve decenije pojedini autori vide kao slične okolnosti koje su uticale na izbijanje sukoba u Evropi na početku 20. veka. Istorijska analogija o kojoj je reč pruža obilje korisnih informacija, ali propušta da objasni procese ravnoteže snaga koji su bili prisutni i uticali na politiku ključnih aktera. U radu ćemo se fokusirati na sagledavanje procesa ravnoteže snaga i ravnoteže pretnje i na koji način su uticali na politiku država uoči Prvog svetskog rata i u kom obliku su prisutni danas u istočnoj Aziji. S obzirom da je reč o konceptu ravnoteže snaga rad je načinjen u okvirima realističke škole međunarodnih odnosa. Upoređivanjem različitih procesa uravnotežavanja pokušali smo da ukažemo na pojedine konceptualne nedostatke ove istorijske analogije, kao i zbog čega istorijske okolnosti i odnosi velikih sila uoči Velikog rata ne odgovaraju strateškom okruženju istočne Azije.

Ključne reči: Vilhelmova Nemačka, Kina, ravnoteža snaga, ravnoteža pretnje, realizam.

¹ Rad je nastao u okviru projekta „Projekcija trendova od značaja za bezbednost Republike Srbije do 2030. godine“.

² Istraživač na Institutu za strategijska istraživanja, Beograd. Imejl: igor.pejic@mod.gov.rs
<https://orcid.org/0000-0002-9296-7547>

³ Načelnik Vojne akademije, Univerzitet odbrane, Beograd. Imejl: srdjan.blagojevic@mod.gov.rs
<https://orcid.org/0000-0002-3229-4125>

Uvod

Analiza savremenih kinesko-američkih odnosa i njihovog razvoja u budućnosti često se vrši metodom analogije sa britansko-nemačkim rivalstvom u godinama koje su prethodile Prvom svetskom ratu. Brojni pisci u oblasti teorije međunarodnih odnosa, kao što su Kristofer Lejn (Christopher Layne 2018), Džon Morer (John H. Maurer 2014), Henri Kisindžer (Henry Kissinger 2010, 514-527), Edvard Lutvak (Edward N. Luttwak 2012, 56-67), Stiv Čen (Steve Chan 2004), Ričard Rouzkrens (Richard N. Rosecrans 2006), Džejms Houms i Toši Jošihara (James R. Holmes and Toshi Yoshihara 2010), Rene Džefri (Renée Jeffery 2009), Žengju Vu (Zhengyu Wu 2016), Daglas Fajfer (Douglas C. Peifer 2011), ukazuju na određenu dozu „izvesnosti” koju ovaj metod pruža. Drugim rečima, analogija upućuje da je neizbežan sukob pomorske sile kao svetskog hegemonu, sa jedne strane, i kopnene sile kao izazivača koja teži uspostavljanju regionalne pomorske hegemonije, sa druge strane. Iako se to eksplicitno ne spominje, većina navedenih autora u svojim radovima sledi princip teorije o tranziciji moći, koji se ogleda u tome da kada sila u usponu ostvari određene preference ona pokušava da promeni poredak u svoju korist.

Jedan od navedenih autora, Kristofer Lejn, pronalazi analogiju između anglo-nemačkog i kinesko-američkog rivalstva u tome što sile u usponu uvek predstavljaju potencijalnu pretnju, jer takve sile teže da dominiraju svojim regionima i žele da ostvare prestiž sličan onom koji imaju *status quo* sile (Layne 2016). Morer ističe da sukob ovih sila kao pretnja proizilazi iz ubrzanog naoružavanja izazivača koji dovode u pitanje političke stavove i predanost liberalnih *status quo* sila trenutnom poretku (Morer 2014, 515-520). Edvard Lutvak smatra da se aktuelni kinesko-američki odnosi mogu porediti sa okolnostima od pre Prvog svetskog rata kada je Velika Britanija imala ozbiljne kolonijalne probleme, a Nemačka se ubrzano razvijala i jačala vojnu moć (Luttwak 2012, 56-59). Rouzkrens smatra da je sukob Velike Britanije i Nemačke počeo onda kada je Kajzer video mogućnost transformacije Nemačke kao kopnene sile u pomorsku silu koja bi potisnula moć Velike Britanije (Rosecrans 2006, 32). Džejms Houms i Toši Jošihara smatraju da se Peking, za razliku od Berlina, nalazi u boljem geopolitičkom položaju. Fizička distanca između Kine i Sjedinjenih Država, pored ostalih faktora koje autori navode, omogućava ovoj državi da razvije respektabilne pomorske snage, a da pritom ne ugrozi bezbednost Vašingtona (Holmes and Yoshihara 2010, 17-32). Žengju Vu, sa druge strane, problem kinesko-američkog rivalstva vidi u kineskoj strategiji kontrole prostora A2/AD, zanemarujući većim delom ostale aspekte kineske regionalne politike (Wu 2016, 15-18). Iako ovaj autor bazira svoje zaključke na istraživanjima obavljenim pre 2015. godine, čak i tada su postojale indicije da se kineska regionalna politika neće zadržati u striktno defanzivnim okvirima. To se pokazalo tačnim sa daljom

militarizacijom ostrva u Južnom kineskom moru tokom narednih godina vojnim reformama koje su stupile na snagu nakon 2015. godine.

Ova istorijska analogija, zajedno sa konceptom Tukididove zamke o kojoj je govorio Graham Allison (Graham Allison), obezbeđuje relevantne informacije o tome kako kopnene i pomorske sile reaguju na akumulaciju moći kod potencijalnih rivala (Allison 2017). Međutim, ista analogija poseduje određene nedostatke koji se, pre svega, odnose na strategije uravnotežavanja i savezničke koalicije koje su ove sile uspele da oforme. Kritiku ovakvog pristupa izneli su Ljan Čong (Ja Ian Chong) i Tod Hol (Todd H. Hall), oni ističu da je analogija uprošćena verzija istorijskih dešavanja koji se ne mogu preslikati na savremenu situaciju u istočnoj Aziji. Analogija anglo-nemačkog rivalstva za ove autore ne razmatra tri važna elementa: 1) „zamršena” struktura saveza uoči Prvog svetskog rata čija je bileteralna forma proizvela multilateralne posledice, 2) opasnost rastućeg nacionalizma koji je vršio pritisak na unutrašnju politiku evropskih država i 3) učestale krize u odnosima između velikih sila. Autori zaključuju da navedeni elementi nisu uočljivi u savremenim sino-američkim odnosima, kao i da se analogijom pokušavaju generalizovati određena pitanja koja mogu da vode do pogrešnih političkih pristupa savremenim problemima (Chong and Hall 2014).

Cilj rada nije da ospori značaj navedenog istorijskog primera. Brojni dokumenti, pre svega memorandum britanskog diplomate Er Kroua (Eyre Crowe), i istorijske analize ukazuju da je anglo-nemačko rivalstvo značajno uticalo na animozitet ovih aktera i na eskalaciju neprijateljstva. Određeni aspekti ovog istorijskog primera mogu se uočiti, kao što navedeni autori ističu, na primeru savremenih kinesko-američkih odnosa. Ipak, smatramo da ova analogija ne može biti celovita ako se u razmatranje ne uključi strateško okruženje pre Prvog svetskog rata i karakteristike savremenog regionalnog poretka istočne Azije. U oba slučaja raspored saveznika i saveznička politika uticale su na procese uravnotežavanja. S tim u vezi, cilj rada neće biti da se samo potvrdi istraživanje Čonga i Hala. Iako ovi autori iznose važna zapažanja, deo rada koji se tiče ravnoteže snaga i savezništva većim delom se bavi pitanjem uloge malih država u politici velikih sila. Sa druge strane, strategije uravnotežavanja koje su sile implementirale, a koje su uticale i na formiranje savezništava, nisu adekvatno predstavljene.

U radu biće učinjen pokušaj da se detaljno predstave procesi uravnotežavanja, kao i da se ukaže na razlike u odnosu na to kako su ovi procesi izgledali u godinama pre Prvog svetskog rata i kakvi postoje danas. Izučavajući procese uravnotežavanja rukovodićemo se principima realističke škole koja pruža dobru osnovu za razumevanje kako velike sile funkcionišu u međunarodnom sistemu. Pokušaćemo da pokažemo da međunarodne okolnosti i način uravnotežavanja velikih sila uoči Prvog svetskog rata dobrim delom ne odgovaraju trenutnoj situaciji u istočnoj Aziji.

Teorijski okvir istraživanja

Prema stanovištu autora realizma formiranje saveza između država uglavnom je sagledavano kroz proces uravnotežavanja.⁴ U tradicionalnoj školi realizma formiranje saveza i kontra-saveza karakteristično je za mnogobrojne države u međunarodnoj politici. Savezi se stvaraju kako bi se uravnotežila moć drugih aktera ili drugih saveza i očuvala pozicija u međunarodnom sistemu (Morgenthau 1948, 137-142). Za tradicionalne realiste proces uravnotežavanja je važan mehanizam koji održava stabilnost sistema, ali na koji mogu da utiču različiti faktori. Umeće i znanje državnika koji rukovode velikim silama za autore ove škole predstavlja važan aspekt koji doprinosi ili umanjuje sistem ravnoteže (Nedeljković 2020, 100-103).

Novo viđenje uravnotežavanja ponudili su neorealisti koji se oslanjaju na strukturalne odlike sistema koje bi trebalo da upravljaju ponašanjem aktera. Struktura međunarodnog sistema, kao što Kenet Volc (Kenneth N. Waltz) ističe, ograničava i oblikuje ponašanje država na način koji ih usmerava ka sličnim ishodima, iako ciljevi i mogućnosti država mogu da variraju (Waltz 1979, 74,104). U anarhičnom okruženju države žele da obezbede prvenstveno opstanak i sigurnost, a ne da akumuliraju moć, pa otuda teže stvaranju saveza da bi ostvarile željenu ravnotežu snaga. Zbog ovoga akumulacija moći kod pojedinih država u međunarodnom sistemu uglavnom izaziva reakciju ostalih zemalja koje će pokušati takvu moć da uravnoteže, formiranjem saveza ili jačanjem sopstvenih oružanih kapaciteta (Waltz 1979, 125-128).

Stiven Volt (Stephen M. Walt) je kasnije usavršio navedeni koncept ističući da države nužno ne uravnotežavaju samo moć već pretnju. Definicija Voltovog koncepta počiva na temeljima tradicionalne koncepcije uravnotežavanja, odnosno države uravnotežavaju aktera kod koga akumulacija moći može da postane opasna. U tradicionalnom konceptu moguće je ipak uočiti određene nedostatke, prvenstveno zbog razmatranja ukupne moći (*aggregate power*) kao glavnog indikatora. Dodajući varijable poput geografske distance, ofanzivnih kapaciteta i političkih namera Volt je uspeo detaljnije da razradi tradicionalni koncept ravnoteže snaga. Kako je u pitanju teorija koja promatra nastanak saveza, Volt je takođe ispitivao uticaj ideološke orijentisanosti država. Iako utiče na aktere, Volt zaključuje da ideologija nije presudan faktor za formiranje savezništva. Štaviše,

⁴ O svrstavanju uz jačeg kao alternativni uravnotežavanju nećemo diskutovati u ovom radu zbog ograničenog obima forme naučnog članka. Iako svrstavanje uz jačeg predstavlja važan proces za razumevanje kako države vrše odabir saveznika, ono za naš rad nije od primarnog značaja (Opširnije videti kod Schroeder [1994], Schweller [1994, 1998, 2006]).

uravnotežavanje i strah od neposredne pretnje može da navede aktere na savezništvo uprkos ideološkim razlikama (Walt 1987, 17-49; 1985; 1991, 53-56).

Objašnjenje načina na koji države, prvenstveno izazivači, mogu da formiraju koalicije ponudio je i Džoša Šifrinson (Joshua R. Itzkowitz Shifrinson). Za ovog autora sile u usponu se grupišu u odnosu na potencijalnu korist koju vide u drugim silama čija moć počinje da slabi. Tako, pojedine sile u usponu će pokušati da sklope koalicije sa drugim silama kako bi ubrzale pad *status quo* igrača, ili će pokušati da podrže *status quo* koaliciju ako vide pretnju u drugim silama u usponu. Ciljeve koje sile pokušavaju da ostvare ovim strategijama zavise od mogućnosti koje trenutni međunarodni poredak pruža i sredstava, tj. resursa koja su im na raspolaganju. Ako stanje stvari u međunarodnoj politici dozvoljava primenu radikalnih mera, poput rata, za šta država ima neophodne resurse pretpostavka je da će sile u usponu pokušati to da iskoriste i ubrzaju pad *status quo* aktera. U suprotnom, ove sile će koristiti „jednostavnije“ strategije koje podrivaju, ali suštinski ne utiču na položaj *status quo* sila. Isti pristup sile u usponu imaće i kada pokušavaju da podrže *status quo* koaliciju protiv drugih potencijalnih revizionista. Na osnovu navedenog Šifrinson pruža četiri strateška pristupa poput: proterivanja (*relegation*), kada sile u usponu radikalno otpočinu reviziju međunarodnog poretka protiv *status quo* aktera; jačanje (*strengthening*), kada sile u usponu pomažu *status quo* igračima kako bi sprečile druge izazivače; slabljenje (*weakening*) se odvija onda kada sile u usponu podrivaju položaj *status quo* država, ali ga radikalno ne menjaju; učvršćivanje (*bolstering*) se dešava onda kada sile u usponu pokušavaju da uspore pad *status quo* država (Shifrinson 2018, 13-42). Suštinski Šifrinson pruža novi pogled na procese uravnotežavanja iz aspekta sila u usponu, pri čemu se fokus stavlja na strategije ovih sila i način na koji će pristupiti transformaciji međunarodnog poretka.

Važan aspekt Šifrinsonove teorije, koji nam omogućava da pretpostavimo kako će se države ponašati, predstavljaju dve varijable poput strateške vrednosti država (*strategic value*) i borbene gotovosti (*military posture*), odnosno kvaliteta i kvantiteta, kao i rasporeda oružanih snaga. Stratešku vrednost određuju parametri poput geografske udaljenosti, vojne i ekonomske moći kao i kompatibilne političko-ideološke strukture država. Što je strateška vrednost sile u opadanju veća, sila u usponu će pokušati da ojača ili učvrsti poziciju ove države, u suprotnom sila u usponu primeniće strategije koje će dodatno ubrzati opadanje moći. Bobrena gotovost, sa druge strane, određuje intenzitete strategija koje će sile primenjivati u odnosu na druge. Država koja uspostavi visoku borbenu gotovost zahtevaće umerenije strateške pristupe poput slabljenja ako je strateška vrednost niska, ili učvršćivanja ako država ima visoku stratešku vrednost. U ovom pogledu države koje imaju nisku borbenu gotovost izazvaće primenu radikalnijih strateških pristupa

poput proterivanja, ako je strateška vrednost niska ili jačanja, ako je strateška vrednost visoka (Shifrinson 2018, 33-37).

Šifrinsonov koncept zajedno sa realističkim pristupom poslužiće nam kao osnova na kojoj možemo da preispitamo strukturu saveza neposredno pre Prvog svetskog rata i procese uravnotežavanja između ključnih država ovog perioda. Videćemo da je uravnotežavanje bila dominantna strategija velikih sila u ovom periodu, kao i da je savezništvo Austrougarske i Nemačke bilo dodatno učvršćeno principima koje Šifrinson ističe u svom konceptu. Na osnovu ovog teorijskog okvira, u drugom delu rada biće istraženo kakve sličnosti se mogu uočiti u savremenim odnosima država istočne Azije i koje procese uravnotežavanja ove države implementiraju.

Ravnoteža snaga i uloga saveznika uoči prvog svetskog rata

U godinama nakon Berlinskog kongresa struktura saveza u Evropi postajala je sve izvesnija, što je pre svega bilo uočljivo kod Centralnih sila. Rusija, koja je tada predstavljala silu zavidnih kapaciteta, imala je interese na Balkanu koji su bili suprotstavljani interesima Austrougarske monarhije i Osmanskog carstva. Dvojno savezništvo Nemačke i Austrougarske nastalo nakon Berlinskog kongresa, osim što je imalo za cilj da očuva ravnotežu snaga na kontinentu, trebalo je da spreči potencijalni sukob Beča i Moskve (Taylor 1954, 259). Nakon Velike istočne krize, Austrougarska se suočavala sa konstantnim gubitkom moći u odnosu na druge sile u Evropi, što je uvećavalo njene strahove od potencijalnih protivnika, pre svega Rusije koja je imala teritorijalne pretenzije prema njenim interesnim sferama. Otežavajuća okolnost za Austrougarsku bila je Italija koja, iako je u početku predstavljala relativno pouzdanog partnera, vremenom je sve više postala pretnja (Rothenberg 1967, 124-125, 152).

Savezništvo Austrougarske i Nemačke nesumnjivo je imalo i ofanzivne namere, što je moglo da se primeti u nemačkim spoljnopolitičkim interesima (Fischer 1967). Jedan deo nemačkog stanovništva koji je stasao krajem 19. veka bio je posvećen ideji Nemačke kao sile u nastajanju koja mora da obezbedi svoje „mesto pod suncem“ na međunarodnoj sceni. Ovaj koncept je dodatno dobio na značaju s obzirom da ga je Vilhelm II uokvirio kao svoj politički program. Drugi aspekt nemačke spoljne politike predstavljao je izgradnju velike ratne mornarice. Stvaranje pomorske flote viđeno je kao jedini način da Nemačka „parira“ Velikoj Britaniji i bude prepoznata od strane drugih država kao velika sila. Posedovanje ratne flote, osim prestiža, zadovoljilo bi i praktične političke ciljeve, kao što je promena trenutnog kolonijalnog sistema. Nemačka je smatrala da spram svoje velike

ekonomske moći i uticaja koji ostvaruje u Evropi ne poseduje adekvatne kolonijalne posede, nešto što je bilo moguće izmeniti sa velikom ratnom mornaricom. Treće, Nemačka je bila nezadovoljna svojom pozicijom u postojećem međunarodnom poretku, kao država koja uprkos svojoj moći nije tretirana jednako od strane drugih velikih sila tog doba. Drugačije rečeno, Nemačka je želela promenu međunarodnog poretka koji bi odgovarao njenim potrebama i bio u skladu sa njenom vizijom države kao velike sile (Fischer 1967, 7-10).

Održavanje povoljne ravnoteže snaga na kontinentu bio je jedan od glavnih principa Bizmarkove politike. Strahovi ostalih aktera u Evropi od nemačke brze akumulacije moći bili su poznati ovom državniku. Bizmark je ulagao velike napore da uveri ostale aktere evropske politike da je Nemačka posvećena očuvanju postojećeg poretka, a ne njegovoj promeni. Ovakva mudra politika suštinski je „razoružala“ ostale velike sile i sprečila formiranje ozbiljnijih koalicija koje bi uravnotežavale tj. obuzdavale dalji razvoj Nemačke. Nakon Bizmarkovog odlaska sa vlasti spoljna politika Nemačke postala je nepromišljena, dok je novo rukovodstvo dodatno uticalo na Austrougarsku da se udalji od Rusije (Taylor 1954, 328; Kissinger 1994, 105). Štaviše, nemačka podrška Austrougarskoj nakon krize u Bosni, dodatno je približila Rusiju zapadnim silama. Nemački ekspanzionizam koji je jačao prema Atlantiku i Bliskom istoku dodatno je uticao na spoljnopolitički „imidž“ ove države kao sile u usponu čija će moć promeniti ravnotežu snaga u Evropi (Schmitt 1924, 456-457).

Koncept ravnoteže snaga koji je uticao na stvaranje savezništva Nemačke i Austrougarske još tokom 19. veka, dodatno je učvršćen lošom pozicijom Austrougarske u kojoj se ona našla početkom 20. veka. Učvršćivanje odnosa ovih sila može se objasniti i Šifrinsonovom teorijom. Austrougarska je bila sila u opadanju koja nije imala željene vojne kapacitete, ali je njena strateška vrednost bila značajna za Nemačku. Strateška vrednost, kao što Šifrinson opisuje, predstavlja mogućnosti jedne države da pruži pomoć protiv ostalih aktera i potencijalnih protivnika drugoj sili. Austrougarska naspram Nemačke zadovoljava sve uslove o kojima autor govori. Kontinentalne sile Evrope tokom 19. i početkom 20. veka bile su „gusto“ raspoređene što je uticalo da sile u usponu relativno lako mogu da dođu u sukob sa drugim državama koje mogu da ugroze njihovu poziciju. Zbog toga su sile u opadanju takođe bile važne, jer su uvek mogle da pruže određen vid pomoći. Nemačka koja je imala probleme sa Francuskom na zapadnom delu kontinenta, oslanjala se na Austrougarsku kako bi primorala Rusiju da podeli svoje oružane snage i onemogućujući joj da se fokusira isključivo na Nemačku. Geografski položaj Austrougarske naspram Nemačke i Rusije bio je važan aspekt ratnih planova što se moglo videti i u Šlifinovom planu koji je predviđao da početni sukob sa Rusijom najvećim delom podnese vojska Monarhije

(Christensen and Snyder 1990, 151). Uprkos problemima sa kojima se Austrougarska suočavala, moć ove države je bila na zavidnom nivou i ona je mogla da se iskoristi u slučaju rata. Brojnost populacije, proizvodnja uglja i čelika, kao i ukupan privredni rast u tom periodu bili su nešto manji u odnosu na Francusku (Kennedy 1987, 215-216). Važan faktor koji je uvećavao stratešku vrednost Austrougarske jeste i to što Monarhija nije imala druge savezničke opcije (Kissinger 1994, 200). Austrougarska je zbog svega navedenog predstavljala stabilan oslonac i pouzdanog saveznika koji neće napustiti koaliciju i priključi se protivničkoj strani. Uprkos relativno niskoj borbenoj gotovosti austrougarske vojske (Kennedy 1987, 216-219), visoka strateška vrednost ove države uticala je na Nemačku da Monarhiju vidi kao ključnog saveznika.

Za razliku od Austrougarske, Turska nije imala dovoljnu stratešku vrednost koja bi bila interesantna drugim silama u Evropi, pre svega Velikoj Britaniji koja je tokom istorije nastojala da uspostavi balans između sila na kontinentu. Relativno približavanje Velike Britanije i Rusije posle 1905. godine, takođe je signaliziralo Porti da više ne predstavlja važan zupčanik u engleskom mehanizmu ravnoteže. Nakon Balkanskih ratova i Libijskog rata „bolesnik na Bosforu“ viđen je kao nepoželjan akter koji više predstavlja teret nego instrument koji doprinosi ostvarivanju političkih ciljeva velikih sila. Na kraju, savezništvo koje je sklopljeno sa Nemačkom ostvareno je ne toliko zbog berlinskih interesa koliko zbog insistiranja Austrougarske i vešte osmanske diplomatije, kako smatraju pojedini autori, koja je uspela da predstavi svoju državu kao potencijalnog saveznika silama Antante u slučaju neuspješnih pregovora sa Nemačkom (Aksakal 2008, 98; Trumpener 1968, 20). Ipak, treba imati u vidu i ekonomske interese Berlina koji su bili usmereni ka ovom delu sveta, a koji su predstavljali važan deo Kajzerovog *Weltpolitik* koncepta. Iako ovo ne umanjuje značaj turske diplomatije u pregovorima, svakako nam govori i da je Nemačka uvidela određenu korist od bolesnika na Bosforu. Sa druge strane, za Tursku je savez sa Nemačkom predstavljao uravnotežavanje ruske pretnje s obzirom da Berlin nije imao očigledne kolonijalne pretenzije prema osmanskim posedima (Dagi 2018, 149). Formiranjem ovakvog saveza Porta je pokušala da uravnoteži Rusiju kao neposrednu pretnju. Uostalom, pozicija Osmanskog carstva naspram Rusije i politika uravnotežavanja je bila u skladu sa većinom Voltovih indikatora koji ukazuju da države reaguju na pretnju tražeći saveznika čak i kada nisu ideološki kompatibilni.

Struktura saveza kod sila Antante bila je komplikovanija, što je moglo da se uoči u različitim pristupima koje su ove države imale u međunarodnoj politici. Naime, dok je Velika Britanija pokušavala da održi povoljnu ravnotežu snaga u Evropi, prvenstveno da bi zaštitila svoje kolonijalne interese, Francuska i Rusija su se suočavale sa sve izvesnijom pretnjom Nemačke (Taylor 1954, 338-339).

Približavanje Rusije i Francuske krajem 19. veka, kako Pol Kenedi ističe, bilo je uslovljeno delimično zbog straha od Nemačke, kao i zbog situacije u kojoj su se ove sile nalazile (Kennedy 1987, 250). Naime, ove sile nisu imale druge respektabilne saveznike na kontinentu koji su mogli potencijalno da „dopune“ ravnotežu. Velika Britanija i Nemačka uspele su da sklope dogovor u vezi svojih interesa na Balkanu i u Egiptu 1890. godine, dok je Kaprivijeva vlada insistirala da Nemačka nema potrebe za daljim jačanjem pomorskih snaga (Taylor 1954, 329-330). Štaviše, Velika Britanija je tokom 19. veka velike političke napore uložila u obuzdavanje dalje ruske ekspanzije ka Persiji, Carigradu i Indiji (Kissinger 1994, 100). Sa druge strane, zajednički interesi poput povoljnih francuskih zajmova Rusiji i ruska vojna pomoć Francuskoj, učinili su da ove dve sile uđu u savez koji je stvorio grubu ravnotežu snaga u Evropi (Taylor 1954, 325-326).

Suprostavljani interesi budućih saveznika komplikovali su odnose sve do izbivanja rata 1914. godine. Jačanje francusko-ruskog partnerstva u oblasti vojne pomorske saradnje, pre svega u regionu Sredozemlja, predstavljalo je političku meru protiv Velike Britanije. Iako je francusko-ruski savez na kraju ipak bio usmeren protiv Nemačke, ovakav vid političkih igara uticao je na Veliku Britaniju i na njen uzdržan stav po pitanju kontinentalne politike (Taylor 1954, 344-345). Štaviše, krajem 19. veka Velika Britanija je ravnotežu snaga u Evropi posmatrala kao samoodrživu tvorevinu na koju ne treba trošiti previše truda. Kolonijalna i teritorijalna pitanja, poput onog u Alzas Loren regionu, takođe su oblikovala političke stavove ovih država. Tako na primer, dok je Rusija pokušavala da održi dobre odnose sa Nemačkom, Francuska nikako nije dopuštala da se takvi odnosi protumače kao antibritanski, makar dok Pariz ne povрати oblast Alzas Loren (Taylor 1954, 362-363). Komplikacije saveza mogle su se uočiti i u suprotnom smeru. Francuska koja je bila protiv Nemačke i eventualnog približavanja Berlina i Sankt Petersburga nije želela da pogorša odnose sa Austrougarskom, što je bilo suprotno ruskim interesima (Kennan 1984, 119-120). Odnosi Rusije i Velike Britanije takođe nisu bili u potpunosti definisani, prvenstveno zbog suprostavljanih kolonijalnih interesa koji su bili vidljivi na globalnom nivou (Steiner and Neilson 2003, 98). Anglo-japanski savez sklopljen 1902. godine imao je za cilj, pre svega, da ograniči ruske i francuske pozicije na dalekom istoku (Kissinger 1994, 188). Nemačka tada nije viđena kao potencijalna pretnja, iako su se pojavili planovi za razvoj ratne mornarice. Štaviše, Nemačka je tada postala partner od relativnog poverenja britanskoj politici na kontinentu (Taylor 1954, 400-401). Evropske sile su tokom ovog perioda na različite načine pokušavale da uravnoteže jedna drugu da bi obezbedile bolju poziciju kako u Evropi, tako i u kolonijama.

Sve do 1912. godine diplomatski odnosi Velike Britanije i Nemačke su nagoveštavali da dve sile mogu da dođu do kompromisa u pogledu daljeg

naoružavanja i jačanja nemačke mornarice.⁵ Sa druge strane, London nije pokazivao jasne namere u vezi produbljivanja svog učešća u Antanti. Ovakav stav je bio očigledan kada je britanska vlada ostala uzdržana na predlog intenzivnijeg učešća britanske mornarice u Mediteranu koji je došao od strane Francuske (Steiner and Neilson 2003, 100-111). Neodlučnost Velike Britanije da učvrsti svoju poziciju među silama Antante uticala je i na poverenje ostalih sila na kontinentu. Ruski ministar spoljnih poslova Sergej Sazonov ukazao je na sumnje ruskih vlasti u vezi Velike Britanije i njenog učešća na strani sila Antante. Tokom 1914. godine, Sazonov je insistirao da ako Evropa želi da izbegne rat i da zauzda nemačke želje za hegemonijom, sile Antante moraju da formiraju defanzivni savez koji će biti formalan, bez tajnih klauzula i javno objavljen (Bobroff 2014, 242). Zbog odsustva interesovanja za evropsku politiku, Francuska nije računala na pomoć britanske vojske sve do izbijanja rata 1914. godine, pa čak je i tada postojalo mišljenje da će Francuska morati sama da zauzda početni udar nemačkih oružanih snaga na zapadnom frontu (Taylor 1954, 438). Sumnje saveznika potvrdio je i britanski diplomata Krou 1911. godine ističući da Antanta nije istinski savez i da takva struktura predstavlja samo opšti pravac politike bez jasne sadržine (Joll and Martel 2013, 73).⁶

Politika Velike Britanije uticala je i na kalkulacije nemačkih političara. Stiven Van Evera (Stephen Van Evera) ističe da je britanska dvosmislena politika navela Nemačku na pomisao da London neće učestovati u sukobu kontinentalnih sila (Van Evera 1984, 100-101). Za Centralne sile odsustvo Velike Britanije u potencijalnom sukobu predstavljalo je važno političko pitanje koje je moglo da odluči konačni ishod rata. Kako Skot Segan (Scott D. Sagan) navodi, Nemačka iako je bila spremna za sukob sa silama na kontinentu nije želela rat većih razmera u kome bi Velika Britanija bila na strani saveznika. Neizvesnost britanske politike na kraju je omogućilo nemačkom generalštabu da ubrza mobilizaciju i pokrene ofanzivne planove, kako bi „preduhitrili” Engleze u slučaju da se predomisle i pruže podršku drugim silama (Sagan 1991, 126-129).

⁵ Blagonaklon stav Londona prema daljem naoružavanju Nemačke, dobrim delom, bio je uslovljen i problemima sa kojima su se engleske vlasti suočavale sa Francuskom u Africi i Rusijom u centralnoj Aziji (Kissinger 1994, 185).

⁶ Neophodno je napomenuti da Henri Kisindžer u potpunosti ne deli stavove navedenih autora i njihovog pogleda na učešće Velike Britanije u evropskoj politici u godinama pre Prvog svetskog rata. Naime, savezništvo Velike Britanije-Rusije-Francuske bilo je rešeno nakon 1905. godine i pobede Japana nad Rusijom. Dve godine nakon poraza na dalekom Istoku, Velika Britanija je pružila kolonijalne ustupke ruskoj carevini u centralnoj Aziji što je predstavljao, kako Kisindžer ističe, očigledan znak svrstavanja Engleza na suprotnu stranu od Nemačke (Kissinger 1994, 190-198).

Mehanizam uravnotežavanja u istočnoj Aziji na početku 21. veka

Iako je teško osporiti da klasična ravnoteža snaga ne utiče na politiku država, pa time i na njihove odnose, način na koji se države istočne Azije grupišu razlikuje se od onog koji je bio prisutan u evropskoj politici krajem 19. i početkom 20. veka. Procesi uravnotežavanja koji su uticali na formiranje suprostavljenih blokova takođe nisu isti. Sjedinjene Američke Države i ostale zemlje istočne Azije, koje se grupišu oko ove sile u odnosu na Kinu, nisu rukovođene prvenstveno principom ravnoteže snaga već konceptom ravnoteže pretnje. Kina, sa druge strane, ne uspeva da oformi širu koaliciju koja bi uravnotežila moć Sjedinjenih Američkih Država u regionu. Štaviše, strateško partnerstvo Kine sa Rusijom koje ima za cilj uravnotežavanje američke moći takođe se može dovesti u pitanje, iako na prvi pogled sledi principe Šifrinsonovog koncepta.

Odsustvo klasičnog uravnotežavanja Kine kao sile u usponu od strane ostalih igrača u regionu uočili su pojedini autori. Kritikujući koncept ravnoteže snaga Stiv Čen napominje da regionalni akteri nisu uravnotežavali Kinu uprkos akumulaciji moći koju je ova država ostvarila nakon Hladog rata. Autor ide dalje objašnjavajući da čak i države koje su blizu Kine, poput Južne Koreje i Tajvana, težile su da prodube saradnju sa ovom državom pre nego da joj se suprostave (Chan 2012). Dejvid Kang (David C. Kang) takođe potvrđuje mišljenje prethodnog autora ističući da pošto Sjedinjene Države ne uravnotežavaju Kinu ne može se očekivati da će ostali regionalni akteri raditi nešto drugačije (Kang 2007). Aron Frajdberg (Aaron L. Friedberg) delimično odstupa od mišljenja prethodnih autora, govoreći da se politika Sjedinjenih Američkih Država prema Kini odvija između procesa obuzdavanja i saradnje (Friedberg 2011). Strateški dokumenti Sjedinjenih Država potvrđuju ovakva razmišljanja. Tako na primer, u strategijama nacionalne bezbednosti iz 1996. i 1997. godine, neposredno nakon Tajvanske krize, Sjedinjene Države zagovaraju produbljivanje saradnje sa Kinom i važnost pristupanja ove države Svetskoj trgovinskoj organizaciji (NSS 1996, 40; NSS 1997, 19). Isti dokumenti u periodu od 2000. do 2010. godine takođe ističu značaj saradnje sa Kinom, pristupanje STO i značaj njenog položaja u svetskoj politici kao odgovornog aktera koji treba da doprinese stabilnosti ne samo regiona, već i šire. Rezerve koje američka vlast ostavlja jesu po pitanju procesa demokratizacije, ljudskih prava i veće transparentosti u pogledu modernizacije oružanih snaga (NSS 2000; NSS 2002; NSS 2006; NSS 2010).

Kod ostalih država regiona istočne Azije percepcija kineske moći je bila slična. Države su težile da prodube saradnju sa Kinom, a da potencijalno jačanje vojnog

prisustva, pre svega Sjedinjenih Država ograniče. Najbolji primer za to najverovatnije predstavlja delimičan neuspeh prvog Kvadrilateralnog dijaloga iz 2007/08. godine koji je trebalo da ojača saradnju između Indije, Sjedinjenih Država, Australije i Japana, ali je otkazan zbog straha da bi takva platforma nepotrebno naškodila političkim i ekonomskim odnosima sa Kinom (Pejić 2021, 322-326).⁷

Tokom druge decenije 21. veka, a pogotovo nakon 2015. godine, situacija u regionu je počela da se menja. Kada je Kina otpočela intenzivniji proces modernizacije ratne mornarice koji je pratio velike vojne reforme 2015. godine, što se odrazilo na kinesku politiku prema Južnom i Istočnom kineskom moru, regionalni akteri počeli su da menjaju svoj odnos prema Peking (Raditio 2019).⁸ Sagledavanje Kine kao moguće pretnje u regionu može se uočiti u poslednjim izveštajima Pentagona iz 2019. i 2021. godine koji ukazuju da razvoj kineskih oružanih snaga može da vodi do destabilizacije regionalnog poretka (DoD 2019, 2021). Pojedini autori su takođe ukazali na slične probleme. Robert Ros (Robert Ros) je još početkom 21. veka naveo da Kina ima neophodne oružane kapacitete kojima bi mogla da utiče na ravnotežu snaga u regionu, pre svega u Tajvanskom moreuzu (Ros 2006, 372). Ejvri Goldštajn (Avery Goldstein) je izneo slična zapažanja, ističući da razvoj kineskih oružanih snaga prati trendove ostalih država u regionu, pre svega SAD i Japana, sa kojima se kineskih politički interesi prepliću (Goldstein 1997/98, 17). Raš Doši (Rush Doshi) u svojoj monografiji iz 2021. godine objašnjava da ne postoje sumnje u vezi kineske pretnje. Naime, izučavajući razvoj kineske velike strategije od kraja Hladnog rata, Doši objašnjava da Kina nikada nije imala iskrene namere u vezi partnerstva sa SAD. Štaviše, celokupni razvoj kineske strategije koncipiran je tako da „izmesti“ Vašington sa pozicije moći i promeni regionalni, a potencijalno i globalni poredak u korist Kine (Doshi 2021).

Uvećano prisustvo kineskih oružanih snaga, izgradnja veštačkih ostrva, kao i razmeštanje oružanih sistema na njima viđeni su kao pretnja od strane ostalih regionalnih igrača poput Japana, Vijetnama, Filipina, Tajvana (teritorija sa osporenom suverenosti) i Sjedinjenih Američkih Država. Vojna strategija Kine iz

⁷ Prvi razgovori u okviru KVAD-a iako su ispunili određene ciljeve, poput jačanja saradnje u oblasti civilne zaštite, suštinski nisu doveli do šire strateške saradnje između država. Odlazak japanskog premijera Šinzo Abea sa vlasti 2007. godine, kao jednog od glavnih zagovornika ove inicijative, kao i promene u spoljnoj politici Australije i Indije prema Kini, uticali su na to da se „prvi“ KVAD ne relizuje u potpunosti. Komentari američkih zvaničnika iz tog perioda da je „inicijativa viđena samo kao jačanje saradnje između tradicionalnih saveznika“ poput Australije i Japana, pokazalo je nedostak volje i interesovanja Vašingtona za stvaranje nove regionalne platforme (Madan 2017).

⁸ Razvoj kineskih oružanih snaga u kontekstu regionalne stabilnosti predstavlja problem i zbog razvoja kineskog strateškog naoružanja koje SAD vide kao pretnju (Kostić 2020, 686-690).

2015. godine koja eksplicitno navodi da država mora napustiti kopneni mentalitet i okrenuti se razvoju kapaciteta koji omogućava upravljanje morima i okeanima (Zarić 2018, 196), dodatno je uticala na percepciju kineskih namera kod ostalih regionalnih aktera. Kao odgovor na ovu kinesku politiku, države poput J. Koreje, Japana, Tajvana (teritorija sa osporenom suverenosti), Vijetnama, Indije, Australije i SAD počele su da uvećavaju sopstvene oružane kapacitete. Ovaj proces je najuočljiviji u oružanim snagama Japana, Tajvana (teritorija sa osporenom suverenosti) i J. Koreje kao najbližih država koje promene u kineskoj politici vide kao očiglednu pretnju. Japan je povećao vojni budžet za 2% u odnosu na prethodnu deceniju dok je vojni budžet Južne Koreje u protekloj deceniji uvećan za 36% pri čemu se najavljuje uvećanje za još 7.5% do 2023. godine (Pejić 2021, 325). Zahtev japanskog ministarstva odbrane za dodatno uvećavanje vojnog budžeta za narednu godinu takođe potvrđuje percepciju Kine kao potencijalne pretnje po regionalni poredak (Takahashi 2022). Razvoj i razmeštanje tajvanskih protiv-vazdušnih sistema, razvoj japanskih i južnokorejskih protiv-vazdušnih sistema, najava nabavke većeg broja nuklearnih podmornica za australijsku mornaricu i veće prisustvo američkih trupa u regionu predstavljaju neke od najnovijih pokazatelja uravnotežavanja Kine koje su ove države pokrenule (Strong 2021; Kim 2020; Brimelow 2021).

Uravnotežavanje kineske pretnje može se videti i u načinu saradnje Sjedinjenih Američkih Država sa zemaljama regiona Indo-Pacifika.⁹ Uvećavanje vojnih pomorskih vežbi u zapadnom Pacifiku zajedno sa američkim snagama postala je rutina u politici regionalnih država. Uspostavljanje saradnje između Sjedinjenih Država i Vijetnama, koja se može uočiti na strateškom nivou u pogledu ukidanja embarga na izvoz oružja i uključivanja vijetnamskih oružanih snaga u multilateralne vojne vežbe sa ostalim državama u regionu, takođe ukazuju na buduće pravce spoljne politike ovih zemalja (Pejić 2021, 325). Oživljavanje Kvadrilateralnog dijaloga (QUAD 2.0) tokom 2017. godine predstavlja verovatno jedan od važnijih pokazatelja uravnotežavanja kineske pretnje. Ova diplomatska platforma osim što doprinosi jačanju ekonomskih i diplomatskih veza uključenih aktera, doprinosi i jačanju vojne saradnje između država. Tako je Indija tokom 2018., 2019. i 2020. godine otpočela

⁹ O mogućoj kineskoj pretnji diskutovali su i drugi autori još krajem 20. veka. Pol Kenedi o Kini kao mogućem izazivaču govorio je u svom epohalnom delu *Uspomina i pad velikih sila* (Kennedy 1987, 447-458). Robert Art (Robert Art), čuveni američki strateg, još na početku 21. veka ukazao je na jačanje kineskih oružanih snaga kao proces koji direktno ide na račun američkih interesa u regionu istočne Azije (Art 2005/06, 178-179). Miršajmer je takođe ukazao na problem Kine kao izazivača za SAD, govoreći da ove države ne mogu da ostvare saradnju već će verovatno doći u neki oblik sukoba. Velike ekonomske kapacitete Kine, kako ovaj autor ukazuje, Peking će pokušati da pretvori u vojnu moć u cilju stvaranja regionalne hegemonije (Mearshimer 2001, 397-402).

izvođenje vojnih vežbi sa oružanim snagama Japana, Sjedinjenih Država i Australije (Satake 2020, 46; Naval News 2020). Proteklog leta Sjedinjene Države zajedno sa ostalim zemljama KVAD-a održale su pomorske vojne vežbe u blizini ostrva Guam (Zhou 2021). Ova diplomatska platforma uspela je da privuče pažnju i drugih država poput Francuske, koja je aprila 2021. godine takođe učestovala u pomorskim vojnim vežbama organizovanim u bengalskom zalivu (Purohit 2021). Značaj KVAD-a potvrđen je i ove godine maja meseca kada su se učesnici platforme istakli da će nastojati da očuvaju *status quo* regiona i spreče nasilne i unilateralne poteze koji mogu da vode ka destabilizaciji (Rajagopalan 2022).

Jačanje strateške saradnje između ovih zemalja predstavlja neposrednu posledicu kineske regionalne politike koja je u drugoj deceniji 21. veka postala agresivnija. Sa druge strane, slabljenje ekonomskih i političkih odnosa Kine sa Sjedinjenim Državama, Australijom, Japanom i Indijom tokom druge polovine protekle decenije uticalo je da ove države učvrste KVAD kao platformu koja do pre petnestak godina nije viđena kao mudro rešenje za kinesku regionalnu politiku (Smith 2018). Nedavni zahtev američkog predsednika da Kongres odobri prodaju naoružanja Tajvanu u iznosu od preko milijardu dolara, kao i posete američkih zvaničnika ostrvu dugogodišnju američku politiku „dvosmislenosti“ (strategic ambiguity), u dobroj meri ostavljaju po strani (Seligman and Desiderio 2022).

Razvoj velike ratne flote, što je predstavljalo važan aspekt nemačkih spoljnopoličkih interesa, verovatno najbolje objašnjava zbog čega se Kina vidi kao pretnja od strane SAD. Razvoj velike pomorske flote od strane Nemačke za Veliku Britaniju, kao pomorsku silu, predstavljalo je pretnju po vitalne interese te države. Džozef Parent i Sebastijan Rozato (Joseph M. Parent and Sebastian Rosato) u svom radu objašnjavaju da pomorske sile sporije reaguju na akumulaciju moći kod drugih država, koja potencijalno može biti opasna, s obzirom da su pomorske sile najčešće geografski „izolovane“ što doprinosi osećaju bezbednosti. Ipak, kada akumulacija moći ukazuje na razvoj pomorske ratne flote, pomorske sile će reagovati i težiti da uravoteže tog aktera (Parent and Rosato 2015; Levy and Thompson 2010). Drugačije rečeno, pomorske sile su „osetljive“ na akumulaciju pomorske moći kod mogućih rivala. Kina je tokom poslednje dve decenije uložila veliku količinu sredstava u razvoj ratne mornarice, a pre svega u razvoj preko-okeanske površinske flote (Cole 2010). Promene u kineskoj vojnoj strategiji 2015. godine kojima se ističe da se Kina mora usmeriti na razvoj kapaciteta koji omogućavaju upravljanje morima i okeanima, kao i zaštitu prekomorskih interesa, potvrđuju da Kina želi da se pozicionira i kao ozbiljna pomorska sila (Zarić 2018, 199). Ovaj aspekt kineske politike takođe je često predstavljao i argument istraživača koji je poistovećuju sa Vilhelmovom Nemačkom.

Sa druge strane, položaj savremene Kine nije identičan u odnosu na sile sa početka 20. veka. Kao što smo videli u prethodnom delu, promene u kineskoj regionalnoj politici koje su počele da se pojavljuju početkom druge decenije 21. veka rezultirale su promenama u opažanju kineske moći kod skoro svih ključnih aktera u istočnoj i jugoistočnoj Aziji. Kina koja predstavlja veliku silu impresivnih ekonomskih i vojnih kapaciteta svakako privlači interesovanje različitih država što dobro potvrđuje i Šangajska organizacija za saradnju. Blagonakloni stav Kine prema državama poput Severne Koreje, Irana i Mjanmara, koje zapadne sile tretiraju kao nepoželjne elemente međunarodnog poretka, takođe doprinosi ideji da Kina može da uspostavi mrežu saveznika-partnera koji bi želeli da promene trenutni međunarodni poredak koji još uvek počiva na moći zapadnih država. Ipak, država koja je viđena kao ključni igrač za uravnotežavanje američke moći i glavni saveznik Kine u tom poduhvatu je Rusija.

Strateško partnerstvo Rusije i Kine može se pratiti od početka 21. veka, pri čemu su odnosi ovih sila dostigli novi nivo nakon Ukrajinske krize 2014. godine (Bekkevold and Lo 2019); i još jednom ove godine nakon početka rata u Ukrajini. U velikoj meri odnosi ovih zemalja prate Šifrinsonov šablon koji ukazuje na razloge zbog kojih sile u usponu i potencijalni revizionisti žele partnerstvo sa drugim sličnim silama. Naspram ove dve sile strateška vrednost Sjedinjenih Država je relativno niska, dok je njena borbena gotovost i raspored snaga još uvek na visokom nivou. Nekoliko aspekata upućuju na ovo. Prvo, Sjedinjene Države su u strateškom pogledu izolovane od ostalih kopnenih sila u Evroaziji. Drugo, Vašington ne odobrava ruske i kineske političke poduhvate obnove sfera uticaja, koji se vide kao loša praksa realpolitike iz XIX veka. Treće, Rusija i Kina imaju relativno kompatibilne ideološke poglede na svet. Četvrto, Sjedinjene Države još uvek imaju velike vojne kapacitete koji mogu da ugroze bezbednost ovih izazivača i utiču na njihov dalji uspon. U skladu sa Šifrinsonovim konceptom, zbližavanjem Rusije i Kine ove sile umanjuju, odnosno slabe moć Sjedinjenih Država.

Ipak, slučaj kinesko-ruskog partnerstva u kontekstu dosadašnje analize treba uzeti sa određenom dozom rezerve, pre svega zbog aktuelnih dešavanja u Ukrajini. Rat u Ukrajini koji je otpočeo ove godine na prvi pogled dodatno je približio Peking i Moskvu. Vojna intervencija u Ukrajini koja je dovela do „ocepljivanja“ (*decoupling*) Rusije od Zapada, logično je uticala na dalje približavanje Rusije Kini. Uostalom na ovome je insistiralo i političko rukovodstvo ovih sila, koje je nastojalo da krivicu rata prebaci isključivo na zapadne sile. Sa druge strane, Kina nije načinila značajne političke poteze koji bi Rusiji olakšali trenutni položaj, nešto što bi se očekivalo od predanog saveznika. Kupovina jeftinih ruskih energenata i drugih sirovina od strane Kine, iako se propagira kao način na koji Rusija uz pomoć svojih partnera zaobilazi sankcije zapadnih država, suštinski predstavlja unosan posao za Peking koji je u

poziciji da eksploatiše rusku nepovoljnu poziciju. Razmišljanja pojedinih kineskih autora takođe dovode u pitanje da li je ovakva Rusija potrebna Kini. Tako na primer, Jun San (Yun Sun) smatra da Kina i Rusija, iako dele neke dugoročne interese, imaju suštinske razlike u pogledu izgleda budućeg međunarodnog poretka. Kina teži hijerarhijskom uređenju u kome je ona na vrhu, dok Rusija teži multipolarnom poretku u kome je ona jednaka sa ostalim polovima u sistemu. Inferiorni status koji bi Rusija imala u kinekoj viziji međunarodnog poretka suštinski ne odgovara politici Moskve. San smatra da zbog ovoga Peking nema iskreno savezništvo sa Rusijom, kao i da Kina strahuje da će Rusija u jednom trenutku pokušati da uravnotežava njenu moć (Sun 2022). Hu Vei (Hu Wei), profesor sa šangajskog univerziteta, govori da Kina ne može da podržava Rusiju, pogotovo ako se ispostavi da je politika Moskve u Ukrajini neuspešna. Vei smatra da „vezivanje“ sa Rusijom može loše da se odrazi na kinesku poziciju u svetskoj politici i odvede je u izolaciju od strane zapadnih sila (Wei 2022). Na kraju, treba imati u vidu da slabi rezultati ruskih oružanih snaga u Ukrajini takođe utiču na promene u shvatanju strateške vrednosti Rusije za Kinu. Ako posmatramo nemačko-austroougarsko savezništvo, Berlin je video očiglednu korist u austroougarskoj vojsci koja je imala potencijala da se suprotstavi rivalima na istočnom frontu. Potencijal ruskih oružanih snaga pre i nakon rata u Ukrajini predstavljaju dve dosta različite kategorije, pri čemu Kina može da ima opravdane sumnje u konvencionalne mogućnosti ruske vojske da se suprotstavi zapadnim silama u slučaju da dođe do ostvarivanja tzv. Tukididove zamke.

Zaključna razmatranja

Ravnoteža snaga koja je tokom 19. veka u Evropi navodila na učestale promene savezništva i partnerstava među velikim silama na kraju se odrazila i na nivo međusobnog nepoverenja sve do izbijanja Velikog rata. Tako je Nemačka sumnjala da Italija neće ostati privržena dogovoru, dok su Francuzi strahovali da će Rusija možda uspeti da sklopi povoljan dogovor sa Nemačkom. Na kraju, London je morao da bude siguran da na kontinentu neće doći do stvaranja jedne snažne koalicije, pri čemu bi Velika Britanija ostala bez potencijalnih saveznika (Schmitt 1924, 463). Ravnoteža snaga, a ne ravnoteža pretnje je u većoj meri rukovodila strategijske koncepte tadašnjih država evropske politike. Zbog navedenog percepcija pretnje nije bila jedinstvena, s obzirom na to da su uvek postojale kalkulacije kako bi se potencijalno došlo do dogovora sa protivnikom i preuredila ravnoteža snaga. Centralne sile, za razliku od sila Antante, uspele su da ovo u određenoj meri prevaziđu. Austroougarska je imala visoku stratešku vrednost za Nemačku po svim kriterijumima koje je Šifrinson postavio. Sa druge strane, Turska, iako je pokušavala

da „odigra” na kartu zapadnih država, neizbežna pretnja ruske moći je navela da traži pomoć Centralnih sila.

Trenutna situacija u istočnoj i jugoistočnoj Aziji nešto je drugačija. Iako ne osporavamo da će države ovog regiona uvek gledati da uspostave ravnotežu sa Kinom koja bi omogućila saradnju sa ovim važnim centrom međunarodne ekonomije, podizanje borbene gotovosti i jačanje vojnih partnerstava potvrđuje da druge zemlje ovog regiona neće staviti ekonomsku saradnju ispred svojih nacionalnih i strateških interesa. Među članovima *status quo* koalicije koju predvode Sjedinjene Američke Države, mehanizam ravnoteže pretnje dominira kada je reč o svrstavanju ovih država i formulaciji njihove spoljne politike prema Kini kao sili u usponu i potencijalnom izazivaču regionalnog poretka. Sa druge strane, Kini još uvek ne polazi za rukom da formira širu koaliciju država koje bi htele da se suprostave nosiocima trenutnog poretka. Moskva kao najbitniji partner Pekinga, iako ima interesa da uravnoteži moć Sjedinjenih Američkih Država, takođe nije u poziciji koja zahteva potpunu predanost kineskim ciljevima. Suprostavljene vizije budućeg međunarodnog poretka mogu da predstavljaju ozbiljnu prepreku za dublje savezništvo između ovih sila. Štaviše, dosadašnji rezultati ruske vojne intervencije u Ukrajini dodatno opterećuju partnerstvo Rusije i Kine, pri čemu Peking ne želi da rizikuje svoj položaj u međunarodnoj politici svrstavajući se u potpunosti na rusku stranu.

Proces uravnotežavanja moći koji je bio osnovna odlika evropske politike na početku 20. veka nije prisutan u istom obliku u regionalnim odnosima istočne Azije. Percepcija kineske pretnje, a ne akumulacija kineske moći je prvenstveno uticala na politiku regionalnih zemalja da pokrenu proces uravnotežavanja. Istorijska analogija anlgo-nemačkog i kinesko-američkog rivalstva izostavlja ove elemente uravnotežavanja drugih aktera u međunarodnoj politici koji su suštinski uticali na raspored snaga u sistemu. Kao što pojedini autori ističu, da je Velika Britanija otvoreno bila na strani saveznika i time pokazala u kom pravcu se kreće ravnoteža snaga, umanjila bi neizvesnost između evropskih sila i verovatno umanjila šanse za izbijanje rata (Niou, Ordernshook and Rose 1989, 266). Sa druge strane, analogija pruža značajne informacije o tome kako kopnene a kako pomorske sile reaguju na transformaciju moći kod svojih rivala. Značaj ovog istorijskog primera je i u tome što ukazuje na tzv. crvene linije u politici pomorskih sila i kada ove države strategiju odvrćanja kod svojih protivnika počinju da vide kao strategiju projekcije moći. Na kraju treba napomenuti da ova analogija pruža dobar temelj za dalje proučavanje pojedinih pojava u međunarodnim odnosima. Tako je moguće dublje proučavati koheziju savezništava i kako ona utiče na ostale aktere u sistemu, pogotovo u pogledu izbijanja sukoba. Empirijski aspekt koji zaslužuje istraživačku pažnju predstavlja i položaj Belgije uoči Prvog svetskog rata i u kojoj meri Tajvan može da predstavlja „belgijski momenat” za velike sile u istočnoj Aziji.

Bibliografija

- Zarić, Ivan. 2018. *Talasokratska dimenzija savremene kineske geopolitike*, Doktorska disertacija. Fakultet političkih nauka Univerzitet u Beogradu.
- Nedeljković, Stevan. 2020. *Strategija uravnotežavanja u međunarodnim odnosima, studija slučaja: francusko i nemačko uravnotežavanja Sjedinjenih Američkih Država posle Hladnog Rata*. Doktorska disertacija. Fakultet političkih nauka Univerzitet u Beogradu.
- Aksakal, Mustafa. 2008. *The Ottoman Road to War in 1914: The Ottoman Empire and the First World War*, Cambridge University Press.
- Allison, Graham. 2017. *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap?*. Houghton Mifflin Harcourt.
- Art, Robert J. 2005/06. "Correspondance: Striking a Balance." *International Security* 30 (3): 177-196.
- Bekkevold, Jo Inge and Bobo Lo. 2019. *Sino-Russian Relations in the 21st Century*. Palgrave Macmillan.
- Bobroff, Ronald P. 2014. "War accepted but unsought Russia's growing militancy and the July Crisis, 1914." In: *The Outbreak of the First World War: Structure, Politics, and Decision-Making*, edited by Jack S. Levy and John A. Vasquez, 227-251. Cambridge University Press.
- Brimelow, Benjamin. 2021. "Australia's new nuclear-powered subs will take decades to arrive, but they'll put it in a very exclusive military club". *Buisniss Insider*. November 3. <https://www.businessinsider.com/australia-joins-nuclear-powered-submarine-club-with-aucus-pact-2021-11>
- Copeland Dave C. 2014. "International relations theory and the three great puzzles of the First World War" In: *The Outbreak of the First World War: Structure, Politics, and Decision-Making*, Edited by Jack S. Levy and John A. Vasquez. 167-198. Cambridge University Press.
- Chan, Steve. 2004. "Exploring Puzzles In Power-Transition Theory: Implications For Sinoamerican Relations". *Security Studies* 13 (3): 103-141.
- Chan, Steve. 2012. *Looking for Balance: China, The United States, and Power Balancing in East Asia*, Stanford University Press.
- Chong, Ja Ian, and Todd H. Hall. 2014. "The Lessons of 1914 for East Asia Today: Missing the Trees for the Forest". *International Security* 39 (1): 7-43.

- Christensen, Thomas J., and Jack Snyder. 1990. "Chain Gangs and Passed Bucks: Predicting Alliance Patterns in Multipolarity". *International Organization* 44 (2):137-168.
- Cole, Bernard. 2010. *The Great Wall at Sea: China's Navy in the Twenty-First Century*. Naval Institute Press.
- Dagi Dogachan. 2018. "Balance of Power or Balance of Threat: Revisiting Ottoman Alliance Politics before the Great War". *Open Political Science* 1 (1): 143-152.
- [DoD] *Office of Secretary of Defense*. 2019. Annual Report To Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China.
- [DoD] *Office of Secretary of Defense*. 2021. Annual Report To Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China.
- Doshi, Rush. 2021. *The Long Game: China's Grand Strategy to Displace American Order*. Oxford Univeristy Press.
- Fischer Fritz. 1967. *Germany's Aims in the First World War*. W.W. Norton & Company New York.
- Friedberg Aaron L. 2011. *A Contest for Supremacy: China, America and the Struggle for Mastery in Asia*. W.W. Norton and Company.
- Goldstein, Avery. 1997/98. "Great Expectations: Interpreting China's Arrival". *International Security* 22 (3): 36-73.
- Holmes, James R. and Toshi Yoshihara. 2010. "History Rhymes: The German Precedent for Chinese Seapower". *Orbis* 54 (1): 14-34.
- Jeffery, Renée. 2009. "Evaluating the 'China threat': power transition theory, the successor-state image and the dangers of historical analogies". *Australian Journal of International Affairs* 63 (2): 309-324.
- Joll, James and Gordon Martel. 2013. *The Origins of the First World War*. Routledge.
- Kang, David C. 2007. *China Rising: Peace Power and Order in East Asia*, Columbia University Press.
- Kenan George F. 1984. *The Fateful Allince: France, Russia and the Coming of the First World War*. Princeton University Press.
- Kennedy, Paul. 1987. *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*. Random House New York.
- Kim, Dae Young. 2020. "South Korea completes deliveries of KM-SAM Block-1 system to RoKAF". *Janes*. April 26. <https://www.janes.com/defence-news/news-detail/south-korea-completes-deliveries-of-km-sam-block-1-system-to-rokaf>
- Kissinger, Henry. 1994. *Diplomacy*. Simon & Schuster.
- Kissinger, Henry. 2010. *On China*. Penguin Books.

- Kostić, Marina T. 2020. "Strateška stabilnosti mogućnosti uključivanja Kine u pregovore o kontroliranoj naoružanja". *Međunarodni problemi*. LXXII (4): 678–708.
- Layne, Christopher. 2018. "The Sound of Distant Thunder: The Pre-World War I Anglo-German Rivalry as a Model for Sino-American Relations in the Early Twenty-First Century" In: *Will China's Rise be Peaceful: Security, Stability, and Legitimacy*, edited by Asle Toje, Chapter 6. Oxford University Press.
- Levy, Jack S. William R. Thompson. 2010. "Balancing on Land and at Sea: Do States Ally against the Leading Global Power?". *International Security* 35 (1): 7-43.
- Luttwak, Edward N. 2012. *The Rise of China Vs. The Logic of Strategy*, The Belknap Press of Harvard University Press.
- Madan, Tanvi. 2017. "The Rise, Fall, and Rebirth of the 'QUAD'". *War on the Rocks*. November 16. <https://warontherocks.com/2017/11/rise-fall-rebirth-quad/>
- Maurer, John H. 2014. "A Rising Power & the Coming of a Great War". *Orbis* 58 (4): 500-520.
- Mearshimer, John. 2001. *The Tragedy of Great Power Politics*. W. W. Norton & Company.
- Morgenthau, Hans J. 1948. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. Alfred and Knopf New York.
- Naval News*. 2020. "Phase 2 Of Exercise MALABAR 2020 In Western Indian Ocean". November 16. <https://www.navalnews.com/naval-news/2020/11/phase-2-of-exercise-malabar-2020-in-western-indian-ocean/>
- Niου, Emerson M.S., Peter S. Ordernshook and Gregory F. Rose. 1989. *The balance of power: Stability in international systems*. Cambridge University Press.
- [NSS] *The White House*. 2000. A National Security Strategy for a Global Age.
- [NSS] *The White House*. 1996. A National Security Strategy of Engagement and Enlargement.
- [NSS] *The White House*. 1997. A National Security Strategy for A New Century.
- [NSS] *The White House*. 2002. The National Security Strategy of the United States of America.
- [NSS] *The White House*. 2006. The National Security Strategy of the United States of America.
- [NSS] *The White House*. 2010. National Security Strategy.
- Parent, Joseph M. Sebastian Rosato. 2015. "Balancing in Neorealism". *International Security* 40 (2): 51-86.
- Peifer, Douglas C. 2011. "China, the German Analogy, and the New AirSea Operational Concept". *Orbis* 55 (1): 114-131.

- Pejić, Igor. 2021. "Modernizacija oružanih snaga i promene u percepciji kineske pretnje". *Međunarodni problemi*. LXXIII (2): 310-336.
- Ross, Robert. 2006. "Balance of Power Politics and the Rise of China: Accommodation and Balancing in East Asia". *Security Studies* 15 (3): 355-395.
- Purohit, Kunal. 2021. "India joins French-led naval exercise, revealing clues about Quad's plans to contain China in Indo-Pacific". *South China Morning Post*. April 4. <https://www.scmp.com/week-asia/politics/article/3128236/india-joins-french-led-naval-exercise-revealing-clues-about?module=inline&pgtype=article>
- Raditio, Klaus Heinrich. 2019. *Understanding China's Behaviour in the South China Sea: A Defensive Realist Perspective*. Palgrave Macmillan.
- Rajagopalan, Rajeswari Pillai. 2022. "Quad Summit Indicates Growing Strength". *The Diplomat*. 26 May. <https://thediplomat.com/2022/05/quad-summit-indicates-growing-strength/>
- Rosecrans, Richard N. 2006. "Power and International Relations: The Rise of China and Its Effects". *International Studies Perspectives* 7 (1): 31-35.
- Rothenberg, Gunther E. 1976. *The Army of Francis Joseph*. Purdue University Press West Lafayette Indiana.
- Sagan, Scott D. 1991. "1914 Revisited: Allies, Offense and Instability" In: *Military Strategy and the Origins of the First World War: Revised and Expanded Edition*, edited by Steven E. Miller, Sean M. Lynn-Jones and Stephen Van Evera. 109-133. Princeton University Press New Jersey.
- Satake, Tomohiko. 2020. "The future of the Quadrilateral Security Dialogue: Possibilities and challenges" In: *Minilateralism in The Indo-Pacific: The Quadrilateral Security Dialogue, Lancang-Mekong Cooperation Mechanism, and ASEAN*, edited by Bhubhinder Singh and Sarah Teo. 42-56. Routledge.
- Seligman, Lara and Andrew Desiderio. 2022. "Biden administration to ask Congress to approve \$1.1B arms sale to Taiwan". *Politico*. August 9. <https://www.politico.com/news/2022/08/29/biden-taiwan-arms-sales-congress-00054126>
- Smith, Jeff M. 2018. "The Return of the Asia-Pacific Quad". *The Heritage Foundation*. <https://www.heritage.org/global-politics/commentary/the-return-the-asia-pacific-quad>
- Steiner, Zara S., and Keith Neilson. 2003. *Britain and the Origins of the First World War*. Palgrave Macmillan.
- Strong Matthew. 2021. "Taiwan considers stationing Sky Bow III missiles on small island near China". *Taiwan News*. July 10. <https://www.taiwannews.com.tw/en/news/4308449>

- Shifrinson, Joshua R. Itzkowitz. 2018. *Rising Titans, Falling Giants: How Great Powers Exploit Power Shifts*. Cornell University Press Ithaca and London.
- Schmitt, Bernadotte E. 1924. "Triple Alliance and Triple Entente, 1902-1914". *The American Historical Review* 29 (3): 449-473.
- Schroeder, Paul. 1994. "Historical Reality vs. Neo-Realist Theory". *International Security* 19 (1): 108-148.
- Schweller, Randall L. 1994. "Bandwagoning for Profit Bringing the Revisionist State Back In". *International Security* 19 (1): 72-107.
- Schweller, Randall L. 1998. *Deadly Imbalances: Tripolarity and Hitler's Strategy of World Conquest*. Columbia University Press.
- Schweller, Randall L. 2006. *Unanswered Threats: Political Constraints on the Balance of Power*. Princeton University Press.
- Sun, Yun. 2022. "China's Strategic Assessment Of Russia: More Complicated Than You Think". *War on the Rocks*. March 4. <https://warontherocks.com/2022/03/chinas-strategic-assessment-of-russia-more-complicated-than-you-think/>
- Takahashi, Kosuke. 2022. "Japanese Defense Ministry Requests Largest Ever Budget for Fiscal Year 2023". *The Diplomat*. August 31. <https://thediplomat.com/2022/08/japanese-defense-ministry-requests-largest-ever-budget-for-fiscal-year-2023/#:~:text=Japan%20has%20broken%20last%20year's,security%20concerns%20mount%20in%20Tokyo.&text=On%20August%2031%2C%20the%20Ministry,severe%20security%20situation%20surrounding%20Japan.>
- Taylor, Alan J. 1954. *The Struggle for Mastery in Europe: 1848-1918*. Oxford University Press London.
- Trapara, Vladimir. 2020. "Ulazak u „neomahanovski" svet: savremeno pomorsko rivalstvo Kine i SAD". *Međunarodni problemi*. LXXII (1): 37-60.
- Trumpener, Ulrich. 1968. *Germany and the Ottoman Empire 1914-1918*. Princeton University Press.
- Van Evera, Stephen. 1984. "The Cult of the Offensive and the Origins of the First World War". *International Security* 9 (1): 58-107.
- Walt, Stephen M. 1985. "Alliance Formation and the Balance of World Power". *International Security* 9 (4): 3-43.
- Walt, Stephen M. 1987. *The Origins of Allince*. Cornell University Press.
- Walt, Stephen M. 1991. "Alliance Formation in Southwest Asia: Balancing and Bandwagoning in Cold War Competition" In: *Dominoes and Bandwagons: Strategic Beliefs and Great Power Competition in the Eurasian Rimland*, edited by Robert Jervis and Jack Snyder. 51-84. Columbia University Press.

- Waltz, Kenneth N. 1979. *Theory of International Politics*. Addison-Wesley Publishing Company.
- Wei, Hu. 2022. "Possible Outcomes of the Russo-Ukrainian War and China's Choice". *US-China Perception Monitor*. March 12. <https://uscnpm.org/2022/03/12/hu-wei-russia-ukraine-war-china-choice/>
- Wu, Zhengyu. 2016. "The Crowe Memorandum, the Rebalance to Asia, and Sino-US Relations". *Journal of Strategic Studies* 39 (3): 389-416.
- Zhou, Laura. 2021. "US-led Quad plans joint naval exercises as China tensions boil over". *South China Morning Post*. August 23. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3146085/us-led-quad-plans-joint-naval-exercises-china-tensions-boil>

Igor PEJIĆ, Srđan BLAGOJEVIĆ

**THE RISE OF CONTEMPORARY CHINA AND WILHELMINE GERMANY:
CHALLENGES OF PRODUCTIVE ANALOGY**

Abstract: The rise of a land power that is trying to develop its maritime forces has been viewed as an important conflict instigator among great powers. Great Britain shared similar concerns with the rise of Germany at the beginning of the 20th century. Power relations among states in East Asia, during last two decades, share many similarities with those of pre-World War I Europe. This historical analogy provides abundant information regarding the behavior of land and maritime states. On the other hand, the analogy is often used without reference to other great powers in the system and how these states influenced the overall balance of power. In other words, we get the notion that the conflict between land and maritime power is inevitable regardless of other actors and their position in the system. In our work we shall focus our attention on the two processes that are balance of power and balance of threat; and try to understand how these mechanisms affected the politics of key actors in Europe before the Great War and how they affect the politics of contemporary states in East Asia. Since we are discussing the balance of power concept the article follows ideas set forth by authors of realism. Comparing different approaches of great powers to balancing in the years before the Great War and what balancing looks like in contemporary East Asia we shall try to point out to some strategic misconceptions regarding this historical analogy.

Keywords: Wilhelmine Germany, China, balance of power, balance of threat, realism.